

občanské a národní identity. Konstatuje, že je třeba další odborná reflexe na toto téma.

Kapitola Marty Goňcové s názvem Evropská občanská společnost – evropský sen? je příspěvkem do diskuse o formování evropské občanské společnosti. Autorka popisuje meziválečné projekty integrace střední Evropy jako cesty k evropské společnosti (Richard N. Coudenhove-Kalergi a jeho myšlenka Pan-Evropy s vizí evropského národa, Aristid Briand a jeho projekt federace při zachování suverenity členských států, názory T. G. Masaryka a E. Beneše na integraci spojené s demokratizací evropské společnosti, plán M. Hodži). Konstatuje, že se integrace naplňuje, ale chybí duchovní rozměr, je třeba vytvořit prostor pro realizaci člověka, pro občanskou společnost. Bez formování občanské společnosti nebude možné prohloubit integrační proces. Stát ani politická společnost nedokáže zabezpečit důstojnost člověka, lidská práva, mravní hodnoty, pokud všichni nebudou společně usilovat o blaho společnosti jako celku a tak i o blaho každého člověka. Odvolává se přitom na humanismus J. Maritaina, který je zaměřen právě na spolupráci lidí, na solidaritu v reálném světě. Na to je třeba člověka připravit výchovou, diskusí a studiem. Budoucnost demokracie a občanské společnosti bude záležet na ochotě a připravenosti lidí komunikovat mezi sebou, spolupracovat, aktivně hledat a realizovat možnosti participace na řízení věci veřejných.

Josef Lysý je autorem kapitoly Kriza veřejných autorit a památ v politické reflexii na Slovensku. Dve antinómie v neistej dobe. Podle Lysého můžeme mluvit o dvou antinomiích (rozporech). Podle první antinomie důvěru ve veřejné autority na Slovensku snižují představy o privátní akumulaci sociálního kapitálu. To znamená, že klesá důvěra ve státní instituce, což potvrzuje výzkum, o který se Lysý opírá. Podle druhé antinomie se kapitál na Slovensku při své nevyhnutelné snaze o efektivnost spoléhá a je udržován při životě v současnosti paradoxně specifickou historickou pamětí, „symbolickým kapitálem“. Podle Lysého nejde o jakýsi další důležitý stupeň kapitalismu, ale o nový zlom. Jedním z důležitých úkolů slovenské politiky se tak stává nutnost pomoci dotvořit občanský národ. Přirovnává tento úkol k cíli, který stál před obrozenci

v 19. století. Varianty dalšího vývoje jsou ale limitovány vysokou mírou obecné nejistoty.

Na konci monografie je umístěn jmenový rejstřík a krátké profily autorů.

Publikace je přínosným příspěvkem k rozmanitému spektru témat z oblasti integrace Evropy, k tématu, které je dnes velice živé a aktuální. Společným rysem všech čtyř kapitol monografie je zkoumání problematiky teritoria střední Evropy. Toto teritorium má, jak jednotlivé kapitoly nastiňují, v této oblasti řadu specifik. Autoři nehodnotí proces evropské integrace, snaží se o jeho popisnost a nestrannost, čemuž odpovídá i otazník v názvu publikace. Monografie otevírá řadu otázek a je zajímavým příspěvkem ke sledované problematice.

M. JIREČEK

* Marta Goňcová (ed.): *Evropská integrace: budování nové Evropy?* Brno: Masarykova univerzita, 2009. 214 s.

Paliativní medicína pro praxi*

Paliativní medicína, jejíž kolébkou je Anglie šedesátých let minulého století, byla dříve spojována pouze s umíráním. Mnozí na paliativní postupy pohlíželi JEN jako na něco, co lze aplikovat až tehdy, když už nic jiného nezbyvá, tehdy, kdy stav nemocného nelze ovlivnit tzv. léčbou kurativní, směřující k vyléčení. Dnes již se pohledy pomalu mění. Paliativní přístup je hodnocen jako přístup aktivní, který straní životu; současně však v umírání vidí zcela normální proces, který není selháním medicíny, všichni jsme přece smrtelníky. Jde o to, jak žít při umírání. Paliativní medicína ošetřuje všechny dimenze člověka (fyzickou, psychickou, sociální a spirituální) a tím značně zlepšuje kvalitu života pacientů. Pomáhá rodinám nemocných v jejich těžkostech a podporuje týmový přístup. Navíc je dnes jasné, že její postupy přispívají ke zlepšení stavu i v časnějších fázích chorob, a to nejen v kontextu onemocnění onkologických.

Zásahu o řádné zakotvení oboru paliativní medicína v České republice lze přisoudit prof. MUDr. Jiřimu Vorlíčkovi, CSc., a jeho spolu-

pracovníkům (kniha *Paliativní medicína*, Praha: GRADA, vyšla ve dvou vydáních, 1998 a 2004; od r. 2004 v ČR již existuje samostatný specializační obor Paliativní medicína a léčba bolesti). MUDr. Marie Svatošová má jedinečnou zásluhu na vybudování hospiců, v nichž jsou respektovány a praktikovány všechny principy paliativní péče (první Hospic Anežky České v Červeném Kostelci byl otevřen již v r. 1995 a v téže roce vyšla i její první kniha *Hospice a umění doprovázet*, Praha: Ece Homo).

Kniha, která je předmětem naší recenze, je dílem 26 autorů. Seznamuje čtenáře s problematikou z nejrůznějších úhlů zasvěcených pohledů. Ty se opírají již o mnohaletou praxi a předávají tedy nejen znalosti ale i zkušenosti z daných oblastí. Kniha obsahuje devět kapitol.

V Úvodu (1) autoři podávají definice pojmu a s tím, pro které pacienti je paliativní léčba prospěšná. Popisují fáze nevyléčitelného onemocnění (fáze kompenzovaného onemocnění, fáze zlomu a fáze terminální) a zdůrazňují nutnost stanovit priority a pojmenovat cíle léčby vždy společně s pacientem: teprve tak lze totiž posoudit, zda je daný diagnostický či léčebný postup přiměřený a zda přispívá k dosažení stanovených cílů. Lékaři všech odborností by měli být schopni poskytovat obecnou paliativní péči v rámci své klinické práce. Specializovanou paliativní péči poskytuje tým odborníků a uplatňuje ji na různých úrovních (domácí paliativní péče, lůžkový hospic, ambulance paliativní péče, oddělení paliativní péče v rámci jiných zdravotnických zařízení apod.). Část úvodní kapitoly je věnována zásadám komunikace v paliativní medicíně (základní principy, proces sdělování špatných zpráv – při vědomí různých fází reakce a adaptace na informaci o nevyléčitelném onemocnění, specifické komunikační situace – sdělování onkologické diagnózy, komunikace o prognóze, o cílech léčby, komunikace s pacientem, který chce zemřít).

Následující kapitoly jsou věnovány převážně paliativní péči o nemocné s nádorovými chorobami. Pozornost je zaměřena na jednotlivé symptomy a syndromy. Každý oddíl je přehledně a logicky uspořádán: představuje patofyziologický podklad příznaků (a případně vyšetření, která je třeba z diagnostických důvodů

provést), obraz klinický a různé možnosti léčebných postupů. Ty jsou velmi podrobně a pečlivě rozpracovány (např. v případě farmakologické léčby jsou uváděny kromě účinné látky i firemní názvy léčiv, jejich dávkování apod.). Některé z kapitol jsou zaostřeny na jiné aspekty v různých souvislostech. Pro krátké informativní seznámení s publikací je snad nejvhodnější uvést názvy jednotlivých kapitol a u některých alespoň heslovitě přiblížit i jejich náplň. *Terapie chronické bolesti* (2); *Vybrané metabolické aspekty pokročilého onemocnění* (3); *Ostatní symptomy a syndromy* (4 – anorexie, kachexie, nauzea a zvracení, syndrom maligní střevní obstrukce, průjem, zácpa, škytavka, ikterus, ascites, hematologické aspekty, péče o dutinu ústní, kašel, hemoptýza, pleurální výpotek, svědění, únava, paraneoplastická horečka, pocení, syndrom mišňí komprese, syndrom horní duté žíly, péče o chronické rány, péče o stomie, epilepsie); *Vybraná témata paliativní onkologie* (5 – metastázy do centrálního nervového systému, kostní metastázy, indikace paliativní protinádorové terapie a rozhodování o jejím ukončení, nežádoucí účinky radioterapie); *Psychické a psychiatrické syndromy* (6 – úzkosti, smutek, deprese, delirium, poruchy spánku); *Paliativní péče u neonkologických onemocnění* (7 – onemocnění neurologická, pokročilé stavy chronického selhání srdečního, perzistentní vegetativní stavy, oblast geriatry, intenzivní medicíny, pediatrie); *Péče o umírajícího pacienta* (8 – terminální fáze onemocnění – umírání, konstatování smrti, prohlídka zemřelého, indikace pitvy, podpora truchlících pozůstalých); *Dotázky* (9 – etika paliativní péče, její právní aspekty, domácí paliativní péče, sociální problematika, duchovní služba u nevyléčitelně nemocných, uvedení kontaktů na hospice i na ostatní organizace). Text je doplněn seznamem základní literatury a rejstříkem.

V České republice jen malé procento umírajících tráví závěr života v zařízeních specializované paliativní péče a kvalita této péče, jak autoři sami konstatují, „tedy do značné míry závisí na úrovni obecné paliativní péče, která je poskytována lékaři různých oborů. Především jim je tato příručka určena“. Kniha jim nepochybně poslouží jako neocenitelný pomocník v praxi. Lze ji však vřele doporučit i lidem bez lékařského vzdělání; všichni se

přece setkávají s těžce nemocnými a umírajícími. Najdou v ní mnoho kvalitních poučení a rad, stejně tak jako i praktických doporučení (mimořádně cenný oddíl věnovaný terminální fázi onemocnění – umírání: rozpoznání tohoto stavu a doporučení přístupů k umírajícímu; informace o tom, jak postupovat při zařizování služeb zdravotně-sociální péče a finanční podpory; informace pozůstalým, týkající se pohřbu, vdovských důchodů a podobně). Kniha čtenáři pravděpodobně také připomene (i když ne explicitně), že i on sám je člověkem smrtelným a že by neměl přesehnout ono neustále znějící *memento mori*. Je třeba si vyřešit svůj vlastní vztah k utrpení a ke smrti. Jedině tak se totiž můžeme stát skutečnou oporou těžce nemocnému a umírajícímu. A kromě toho náš vlastní život bude obohacen o nové dimenze. Strach ze smrti bude otlupen snahou o život lepší a odpovědnější.

M. MUNZAROVÁ

* Ondřej Sláma, Ladislav Kabelka, Jiří Vorlíček et al. Praha: Galén, 2007, 362 s.

Antonín Bartoněk: Dialekty klasické řečtiny

Přední světový grecista, prof. Antonín Bartoněk ve své poslední monografii *Dialekty klasické řečtiny*, kterou vydala Masarykova univerzita v roce 2009, shrnuje problematiku řeckých dialektů poprvé pro české čtenáře. Práce, v rozsahu 300 stran, je rozdělena do 15 kapitol, a dovedena od starověkých prvopočátků a jazykové situace v době mykénské až do období helénistického. Shrnuje i výklady o vzniku řecké alfabety, o nářečních rozdílech v řeckém hláskosloví, o skloňování a časování, o etnickém a nářečním charakteru řeckých kolonizačních oblastí, o různých typech předhelénistické koiné i vzniku koiné helénistické a nakonec o hlavních nářečích starořeckých literárních žánrů.

Jak byly vůbec řecké dialekty zkoumány? Na to odpovídá 1. kapitola, kde autor podává chronologickou analýzu. Dějiny zkoumání řeckých dialektů rozděluje do několika fází:

období registrující, přehodnocující, mykénologické, chronologické a shrnující.

Co ale bylo před mykénštinou? Tomu je věnována 2. kapitola. Je nastíněna raná řečtina v chronologické dimenzi, závěrečné části kapitoly jsou věnovány substrátovým mediteránním slovům a adstrátovým semitismům.

V práci se rozebírají raná egejská písma. Pokud jde o písma krétská a mykénská, nejstarší egejský písemný systém patří do okruhu krétského hieroglyfického písma. Autor popisuje výsledky pokusů o rozluštění písma typu A a věnuje se minojské krétsčině. Dále provádí statistický rozbor nápisů neřeckých a zmiňuje záhadný disk z Faistu se zvláštním egejským písemným systémem, ojedinělým dokladem staroegejské epigrafiky. Rozebrána jsou též písma kyperská.

Co je, kde a kdy vzniklo lineární písmo B? Na to odpovídají další kapitoly. Když Ventris v roce 1952 toto písmo rozluštil, vyšlo najevo, že se pod ním skrývá řecký dialekt v leccems podobný řečtině Homérově a spřízněný s řeckými dialekty arkadokyperskými. Autor shrnuje rozdíly mezi využitím a funkcí lineárních písem A a B.

Detailně se popisuje systém lineárního písma B. Obsahuje fakultativní ideogramy věcné a kvantitativní, sylabogramy pro 90 znaků a příležitostně pomocné znaky. Dále jsou popsána ortografická pravidla.

Zvláštní kapitola pojednává o mykénštině jako dialektu staré řečtiny. Autor zde odkazuje na svou publikaci *Handbuch des mykenischen Griechisch*, Heidelberg 2003, jakousi encyklopedii mykénské řečtiny, ve zkrácené české verzi pod názvem *Písmo a jazyk mykénské řečtiny*, Brno 2007. Podává stručný nástin hláskosloví, tvarosloví, skladby, sémantiky, slovní zásoby a etymologie mykénštiny, pozornost věnuje jejímu zařazení do komplexu raného řeckého jazykového vývoje, mykénštině jako řeckému nářečí.

Jedna z kapitol je věnována postmykénské řečtině tzv. temných staletí. I historiky budou jistě zajímat migrační posuny po destrukci mykénských paláců. V jejich důsledku došlo k rozsáhlému nářečním členění ve všech čtyřech nářečních skupinách (iónské, aiolské, achájské a též dórské). Dozvídáme se, že významně zamíchali kartami Dórové. Autor shrnuje důležité lingvistické jevy vyvolané mi-